

Centar za demokratiju
i ljudska prava

Center for Democracy
and Human Rights

Bulevar Džordža Vašingtona 51, 3/48

81000 Podgorica, Crna Gora

tel: ++382 20 234 114, fax: ++382 20 234 368

e-mail: info@cedem.me, www.cedem.me

NEWSLETTER

Broj 35 • Oktobar 2011 – Mart 2012.



ANALIZA KONTEKSTA REFORME SEKTORA BEZBJEDNOSTI U CRNOJ GORI (1989 – 2009)*

UVOD

U tekstu se razmatra širi kontekst reforme sektora bezbjednosti (RSB) u Crnoj Gori - od 1989. do 2009. godine. Ovaj period služi kao eksplikativni okvir, u kome su se oblikovale fundamentalne strukturne promjene - tokom procesa transformacije u evropskim post-socijalističkim društvima. Naša analiza obuhvata prethodne dvije decenije, od dokidanja socijalizma u Crnoj Gori do danas, nastoji pratiti najvažnije društveno-političke događaje i trendove, koji su imali određene refleksije na reformu sektora bezbjednosti. Događaje koji su se odigrali u potonje dvije decenije - posmatračemo kao uzajamno povezane, i razdvojiti one koji su imali veći ili manji uticaj na današnji društveno-politički kontekst i na RSB, koja i danas traje, sa još uvijek nedovoljno izvjesnim ishodima.

Našu analizu RSB počinjemo definisanjem naše dvije ključne zavisne varijable: reforme sektora bezbjednosti i koncepta uspostavljenog ili reformisanog sektora bezbjednosti. Reforma sektora bezbjednosti podrazumijeva „prilagodavanje aktera sektora bezbjednosti političkim i organizacionim zahtjevima transformacije“ (Edmunds, 2007), dok je njen krajnji cilj razvijanje jednog reformisanog sektora bezbjednosti, koji „pruža efikasnu i djelotvornu bezbjednost kako ljudima, tako i samoj državi, u okvirima demokratske vladavine“ (Hanggi, 2004:275). Ovaj koncept je zasnovan na sljedećim kriterijumima: legitimitet, reprezentativnost, transparentnost, participativnost, vladavina prava i odgovornost prilikom upravljanja sektorom bezbjednosti (Ejđus, 2008:65).

Analiza šireg konteksta ima zadatak da sagleda na koji način, u kojoj mjeri i sa kakvim posljedicama kontekst utiče na tokove, sadržaj i domete RSB-a. Budući da crnogorsko društvo u ovom periodu ima svoje osobene sistemske procese i promjene, izvršili smo periodizaciju konteksta RSB-a na tri razdoblja, prema kriterijumu ključnih ili prelomnih tačaka, koje su rezultat aktivnosti najznačajnijih društvenih aktera u toku njegove post-socijalističke transformacije. Periodizacija je izvršena kako bismo sagledali ključne tačke promjena u društvu, koje je važno identifikovati, jer su one u izvjesnom smislu pokretači promjena i u bezbjednosnoj politici, dok je za potrebe naše analize, razvijena slijedeća periodizaciju konteksta RSB:

Faza I: 1989. do 1997.

Faza II: 1997. do 2006.

Faza III: 2006. do 2009.

Dakle, ovdje ćemo sprovesti analizu glavnih društveno-političkih događanja za svaku od ove tri faze, kao i institucionalnu analizu domaćeg sektora bezbjednosti, kako bi utvrdili koji kontekst dominira u naznačenom razdoblju. U dodatku se nalazi tabela koja analizira ključne političke aktere u Crnoj Gori, prikazujući njihove interese, strategije, mogućnosti i odnose.

1. Dokidanje socijalizma i društveno-politički kontekst (1989-1997.)

Ovaj period je obilježen raspadom socijalizma i bivše države - Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije - čime započinje post-socijalistička transformacija u svim bivšim

* Ova publikacija je proizvod projekta "Izgradnja kapaciteta civilnog društva za mapiranje i praćenje reforme sektora bezbjednosti u zemljama Zapadnog Balkana" - koji je finansijski podržan od strane Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške. To je regionalni projekat koji uključuje 7 regionalnih „Think-Tank“ organizacija iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova, Makedonije, Crne Gore i Srbije, a razvija se u saradnji sa DCAF-om, Ženeva (www.dcaf.ch). Ovaj dokument je izrađen korišćenjem metodologije koja je prvobitno kreirana od strane Centra za sigurnosnu politiku iz Beograda (www.ccmr-bg.org).

jugoslovenskim republikama. Kao jedina alternativa bivšem socijalističkom sistemu se javljaju građansko i demokratsko društvo, bazirano na tržišnoj ekonomiji. Nakon što su postali jasni novi ciljevi i koje društveno-ekonomsko uređenje je sada poželjno prihvatiti, nedugo zatim se pojavljuju i ozbiljne poteškoće na tom putu – prepoznate kao tranzicijski društveni problemi. U sferi ekonomije počinje privatizacija, kao osnovni proces transfera državne svojine ka novim vlasnicima. Osnovni cilj je bio prelazak na tržišnu ekonomiju. Međutim, iako je stanovništvo ubrzo mobilisano da pruži podršku ovim promjenama, nakon prvih neuspjeha privatizacije (stvaranje atmosfere opšte nesigurnosti, tajkunizacije ekonomije, prekomerno bogaćenje političara i kriminalaca, porast stope nezaposlenosti i sl.), ali i naglog pada životnog standarda većine stanovništva, koncept slobodnog tržišta i nametnute predstave o sticanju materijalnog bogatstva u kapitalizmu – ubrzano će gubiti podršku građana post-socijalističkih zemalja.

Treba reći da je socijalistički sistem nesumnjivo imao snažne i dalekosežne posljedice na strukturu crnogorskog društva. Industrijalizacijom i modernizacijom u toku socijalizma nastaju potpuno novi društveni slojevi, koji ranije ili nisu postojali ili su bili malobrojni. Nekada dominantno agrarna i ekonomski nerazvijena zemlja, sa čak 85,3%¹ stanovništva koje živi na selu i pretežno se bavi poljoprivredom, u '90-te godine XX vijeka ulazi kao društvo u kome, prema popisu iz 1991. godine², poljoprivrednog stanovništva ima svega 7,2% (Pavićević, 1997:101-104). Međutim, pošto bivši sistem nije stvorio aktere u sferi ekonomije koji bi bili sposobni da sprovedu ove promjene, one su se odvijale dominantno od političkih aktera, pošto „novi upravljači imaju zadatak da sebe ekonomski razvlaste (privatizacijom) i učine politički zamenjivim (regularnom demokratskom izbornom procedurom)“ (Lazić, 1994:22), da bi se riješila postavljena „jednačina sa dve

nepoznate (tržište i demokratija)“ (Lazić, 1994:22-23). Na tom zadatku, nova (ili stara) ³politička elita sada mora započeti sa procesom privatizacije i uspostaviti procedure za pravične i regularne izbore, koji bi konačno doveli do njihove smjene sa vlasti. Dakle, najznačajnija društvena promjena je ukidanje komandno-planske ekonomije, razdvajanjem političkog od ekonomskog i kulturnog pod-sistema, ali dominantno kao rezultat djelovanja političke elite, koja svoj legitimitet temelji na rezultatu koje postiže na višestranačkim i relativno slobodnim izborima.

Ovaj prethodno pomenuti opšti kontekst promjena u post-socijalističkim društvima, sada treba razmotriti u okviru najznačajnijih društveno-političkih događanja u crnogorskom društvu od 1989. do 1997, koja su prema našem mišljenju relevantni faktori koji utiču na RSB. Naime, u Crnoj Gori je januara 1989. godine organizovan dvodnevni miting koji je nazvan „događanje naroda“, gdje je oko 100.000 okupljenih građana (radnika, studenata, intelektualaca, itd.), tražilo ostavke kompletnog državnog rukovodstva. Protesti su ubrzo završeni prihvatanjem zahtjeva demonstranata, a kompletno rukovodstvo Komunističke partije tada podnosi ostavke. Ovi događaji, poznati i pod nazivom „Anti-birokratska ili AB revolucija“, uzimaju se kao prelomna tačka u kojoj je počelo dokidanje socijalizma u Crnoj Gori. Nakon te AB revolucije⁴ i smjene kompletnog socijalističkog rukovodstva, organizovani su prvi višestranački izbori, koji su označili kraj jednopartijskog sistema u Crnoj Gori.

³ U stručnoj javnosti i među sociolozima početkom 90-ih, govorilo se o dva različita modela regrutacije novih političkih elita u post-socijalizmu, u zavisnosti od toga da li je na upravljačkim položajima nove političke elite došlo do promjene u personalnom sastavu, to jest, „cirkulacija“ iz drugih slojeva društva, ili je na djelu „reprodukcija“, to jest, promjena unutar stare socijalističke nomenklature i njihovo prilagodavanje novom obliku društva. Međutim, praksa je pokazala da je svako društvo imalo svoje osobenosti u tom smislu i da je najčešće dolazilo do kombinacije između prvog i drugog modela.

⁴ Anti-birokratska (AB) revolucija, masovni protesti u Titogradu (Podgorica), u periodu od januara do avgusta 1989, takozvano „događanje naroda“, gdje su se pravi ciljevi njihovih organizatora – podrška politici Slobodana Miloševića, skrivali iza parola o borbi protiv komunističke birokratije i zahtjeva za demokratizacijom društva.

¹ Podaci iz pred-socijalističkog perioda (Pavićević, 1997: 101-104)

² Većinu aktivnog stanovništva sada čine radnici (32,1 %), trgovci ili ugostitelji (20,1 %), stručnjaci i umjetnici (16,1 % i činovnici (13,5 %)

Međutim, danas je sasvim izvjesno da prva crnogorska post-socijalistička elita očigledno nije bila autonomna pri donošenju odluka, u podužem vremenskim periodu. Pokazalo se, „tokom raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), da je vladajuća crnogorska politika slijepo slijedila Miloševićeve ratne i velikodržavne ciljeve“ (Bojović, 2010), što će za posljedice imati krupne probleme po crnogorsko društvo i njegov razvoj (ratovi, izolacija, duboka ekonomska kriza, hiperinflacija, siva ekonomija, 'tajkunizacija', krijumčarenje roba – često u organizaciji državnih organa, itd.).

Jedna od ključnih varijabli u našem istraživanju konteksta reforme sektora bezbjednosti u Crnoj Gori je državnost, budući da polazimo od stanovišta da je suverena država važan preduslov za demokratsku tranziciju društva i za samu RSB (Linc & Stephan, 1998:31-57). Vlast u Crnoj Gori 1992. godine⁵ donosi odluku da raspiše referendum o državnom statusu Crne Gore, u atmosferi ratnih sukoba, dok je za kampanju bilo rezervisano svega sedam dana, pa su obje strane bile i fizički i vremenski onemogućene da je organizuju. Referendum nije nadgledao niti jedan akreditovani strani posmatrač ili organizacija.

Način na koji crnogorska vlast tretira pitanje državnosti početkom devedesetih godina, imaće, kako se pokazalo, snažne i dalekosežne implikacije na blokadu demokratizacije, kako društva u cjelini, tako i u samom sektoru bezbjednosti. Sve do obnove nezavisnosti Crne Gore 2006. godine (a u velikoj mjeri i dalje i u nezavisnoj državi), na domaćoj političkoj sceni će se uporno održavati dva izrazito polarizovana tabora: s jedne strane - „Independisti“, koji zagovaraju nezavisnu, međunarodno priznatu državu Crnu Goru, dok su sa druge strane „Unitaristi“, koji zagovaraju opstanak savezne države sa Srbijom, iako treba naglasiti i to da su ove podjele vođene izvjesnim dubljim istorijskim procesima (Antonić, 1999:165-186).

⁵ Rezultati su bili slijedeći: 95,96% glasača je izabralo saveznu državu Srbije i Crne Gore, to jest Saveznu Republiku Jugoslaviju, koja je stvorena kasnije. Izlaznost je bila 66%.

I jedni i drugi tabor, naizgled, bori se za istu stvar – liberalno demokratsko i građansko društvo – ali s druge strane, obje struje u stvarnosti vode dugotrajan spor oko nacionalnog identiteta i pitanja državnosti, koji i danas ispliva na površinu, kad god se pojavi politički povod za to. Ukoliko ovo posmatramo iz vizure liberalno-demokratskog ideala, možemo uočiti da je na političkoj sceni u državi, duži vremenski period, prioritet bio nacionalni a ne građanski identitet, što se ispostavlja kao jedan od bitnijih uzroka blokade demokratske tranzicije i konsolidacije crnogorskog društva.

Na temelju pomenutog referendumskog izjašnjanja 1992. godine, Republika Crna Gora sa Republikom Srbijom stvara Saveznu Republiku Jugoslaviju (SRJ), dok je 15. maja 1992. godine donešen i Ustav Crne Gore. Ubrzo nakon toga, suspendovano je članstvo SRJ u UN, a odlukama Savjeta bezbjednosti UN - novoj državi su uvedene međunarodne trgovinske, naučne, kulturne i sportske sankcije. Time je otpočeo period duže izolacije i blokirane transformacije društva, čime je zaustavljen i proces RSB, premda je sporno da o njoj u tom trenutku uopšte i možemo govoriti. Kada je u pitanju SB, ovaj period su svakako obilježili ratovi na teritoriji bivše Jugoslavije i činjenica da je crnogorski sektor bezbjednosti bio direktno ili indirektno uključen u ove ratne operacije. Stoga, može se reći da je reforma sektora bezbjednosti u tim godinama bila zaustavljena ili blokirana.

Nakon raspada SFRJ, naš region je gurnut u krvavi građanski rat, koji je trajao od 1991. do 1995. godine. Za potrebe ovog teksta nije neophodno baviti se uzrocima građanskog rata na području bivše Jugoslavije, niti objašnjavati kako je počeo i opisivati njegov tok. Dovoljno je istaći činjenicu da su oružane snage Crne Gore učestvovala⁶ u sukobima na teritoriji Hrvatske, ali i Bosne i Hercegovine⁷. Crnogorski građani su mobilisani kako bi se ratnim sredstvima obračunali sa građanima bivših

⁶ U to vrijeme Vojska SRJ, oružane snage Srbije i Crne Gore

⁷ Napad i razaranje Dubrovnika, ratne operacije u Hercegovini

jugoslovenskih republika (i sa tek formiranim vojnim i policijskim odbrambenim snagama ovih novih država) - koje su već bile proglasile ili su namjeravale proglasiti nezavisnost, nakon slobodno izražene volje građana na referendumu.

Demonopolizacija moći, bezakonje i anomija⁸ identifikovani su kao glavne bezbjednosne prijetnje i rizici tokom ovog perioda. Oružane snage su bile izvan bilo kakvog oblika demokratske kontrole i pod kontrolom pojedinaца iz vladajuće elite. Situacija se dodatno komplikovala i formiranjem raznih paravojnih formacija, koje su za svoje pripadnike regrutovale većinom kriminalce ili su bile formirane od samih kriminalnih grupa i/ili od državne bezbjednosti. Tokom ratova na teritoriji bivše države SFRJ posljedice djelovanja ovakvih jedinica bile su zastrašujuće. No, ono što treba posebno naglasiti, jeste činjenica da su te formacije bile aktivne i na teritoriji Crne Gore (bez obzira što njena teritorija nije bila neposredno zahvaćena ratom) i da su se tada na našoj teritoriji dogodili ratni zločini (Nansen Dialogue Centre, 2009). Za ove ratne zločine su odgovorne crnogorske oružane snage ili paravojne formacije (ili zajedničko djelovanje vojnih i paravojnih formacija).

Kada je u pitanju odnos crnogorskih zvaničnika prema ovim zločinima, najprije treba istaći da je dugo ignorisana činjenica da su se oni uopšte i dogodili na crnogorskoj teritoriji, a njihova nekažnjivost se prolongirala sve do poslednjih nekoliko godina, kada je naše tužilaštvo podiglo prve optužnice za ratne zločine počinjene na njenoj teritoriji – a ignorisanje ovih zločina bilo je osobeno i za veliki dio ukupne crnogorske javnosti. Vlast se branila ćutanjem ili tvrdnjama

⁸ Ovaj pojam u nauku o društvu uvodi francuski sociološki klasik Emil Durkheim - da bi objasnio suspenziju ili neefikasnost društvenih normi, zakona, propisa i vrijednosti u društvu, koje vode ka dezorganizaciji i destabilizaciji društva i ka konfuziji u moralnoj svijesti pojedinaca, a često i do delinkventnog ponašanja. Stanje anomalije se pojavljuje u periodima društvene i političke krize, ratova i buna, kao i u vremenima društvene tranzicije, kada više ne važe ranije usvojene norme i tradicionalne vrijednosti, a nove još nisu uspostavljene. Sve to stvara konfuziju i dezorijentaciju članova društva - u njihovom tražanju za društveno poželjnim obrascima ponašanja.

o neobaviještenosti, a pravosuđe nedostatkom dokaza. Ali, sudeći prema optužnicama, iznesenim dokazima i izjavama svjedoka u postupcima pred crnogorskim sudovima posljednjih godina, u organizovanje i izvršenje ratnih zločina direktno su uključena lica koja su u to vrijeme bila pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) i SDB⁹ Crne Gore. Nesumnjivo da su ova lica dobijala naredbe u tom pravcu od vrhova crnogorske vlasti, koja se uglavnom, sa manjim ili većim promjenama, nije mijenjala potonje dvije decenije, pa zato ne treba da iznenađuje što je ta ista vlast toliko dugo i ignorisala (i nije kažnjavala!), ratne zločine izvršene na njenoj teritoriji. U tom periodu na crnogorskoj teritoriji su izvršeni slijedeći ratni zločini:

Zločin u Bukovici, opština Pljevlja, 1992. i 1993, kada je osam osoba izgubilo život, više kuća spaljeno i opljačkano, dok je stotine crnogorskih građana, bošnjačko-muslimanskog porijekla, tada protjerano iz svojih domova. Nakon punih sedamnaest godina, crnogorsko tužilaštvo podiže optužnicu i zahtjeva određivanje pritvora za sedam bivših pripadnika oružanih snaga Vojske Jugoslavije i Ministarstva unutrašnjih poslova – stavljajući im na teret krivično djelo “zločin protiv čovječnosti”, jer su optuženi da su tokom 1992. i 1993, za vrijeme rata u Bosni i Hercegovini (kršeći pravila međunarodnog prava), sistematski zlostavljali i zastrašivali bošnjačko-muslimansko stanovništvo Bukovice, na sjeveru Crne Gore, primoravajući ih da prinudno napuste svoje domove. Suđenja su u trenutku pisanja ovog materijala bila u toku, a postupak se vodio pred Višim sudom u Bijelom Polju.

Zločin u logoru Morinj – u opštini Kotor, gdje su šestorica pripadnika JNA optuženi za mučenje i zlostavljanje oko 169 ratnih zarobljenika iz regiona Dubrovnika, sprovedenih u logor Morinj na crnogorskoj obali, u vrijeme dok je crnogorska vlast podsticala agresiju na Dubrovačko područje. Slučaj je procesuiran znatno kasnije - marta 2009. godine, što znači

⁹ Služba državne bezbjednosti (SDB), bila je prethodnik Agencije za nacionalnu bezbjednost (ANB) koja je osnovana 2005. godine

da su crnogorska vlast i pravosuđe duže od jedne decenije ignorisali slučaj Morinij. Najzad, u maju 2010. godine, šestorica optuženih su proglašeni krivim i pred vijećem sudija Višeg suda u Podgorici osuđeni na ukupno šesnaest godina zatvora. Međutim, čini se da ovaj predmet i dalje ostaje otvoren, jer nije utvrđena komandna odgovornost, koja nije ni zatražena u optužnici.

Deportacija izbjeglica iz Bosne i Hercegovine u proljeće 1992. godine, iz Herceg Novog u Republiku Srpsku, tokom koje su izbjeglice predate ratnim vlastima bosanskih Srba. Većina uhapšenih bili su Bošnjaci, koji su, kako je naknadno utvrđeno, nakon predaje ratnim vlastima bosanskih Srba, bili likvidirani. Prema zvaničnom dokumentu – odgovoru na jedno poslaničko pitanje, tadašnjeg ministra policije Nikole Pejakovića, na teritoriji Crne Gore je u proljeće 1992. godine uhapšeno i deportovano 83 izbjeglice iz Bosne i Hercegovine (48 Bošnjaka, 33 Srbina i 2 Hrvata). Optužnice za deportaciju su podignute pred Višim sudom u Podgorici, novembra 2009. godine. Sudski proces je pokrenut protiv grupe pripadnika MUP-a i SDB Crne Gore, a djelo je kvalifikovano kao „zločin protiv civila“. U decembru 2009. godine, u vansudskom postupku, Crna Gora je porodicama deportovanih i likvidiranih izbjeglica, kojim su građani Bosne i Hercegovine, isplatila četiri miliona i stotridesetpet hiljada eura.

Zločin u Kaluđerskom Lazu, mjestu u opštini Rožaje, u blizini granice sa Kosovom (tokom NATO intervencije u SRJ 1999. godine), gdje je 8 pripadnika aktivnog i rezervnog sastava Jugoslovenske armije (tzv. Podgoričkog korpusa), optuženo za ratne zločine protiv civilnog stanovništva. Oni su optuženi za likvidaciju 21 civila albanske nacionalnosti u izbjegličkoj koloni, u kojoj je bilo djece, žena i starijih ljudi, iako je zvanično vojno saopštenje bilo da se radilo o sukobu sa teroristima. Crnogorskoj policiji tada nije bio dozvoljen pristup na mjesto uviđaja, a tijela ubijenih su kasnije otkrivena u jednoj masovnoj grobnici na Kosovu. Suđenje je počelo deceniju kasnije – marta 2009. godine, pred vijećem sudija Višeg suda u Bijelom Polju. Sedmorica pripadnika rezervnog sastava bivše Vojske Jugoslavije već je bilo u pritvoru, dok se prvooptuženom, Predragu Strugaru (komandantu bataljona u čijem sastavu je bila ta jedinica), sudilo u odsustvu.

U literaturi se generalno navodi postojanje nekoliko različitih tipova konteksta RSB-a: *post-autoritarni*, *post-konfliktni* i *razvojni* (Ejdus, 2008:67). Period od 1989-1997. godine bi trebao da se uklapa u post-autoritarni kontekst reforme sektora bezbjednosti, u smislu otklona od modela autoritarnog socijalizma. Ipak, zbog niza osobenosti ovog razdoblja post-socijalističke transformacije kod nas, ovaj period, isključivo iz analitičkih razloga, određujemo kao kombinaciju sljedeća dva modela: *konfliktnog konteksta* i *konteksta blokirane reforme sektora bezbjednosti*.

CEDEM

Posjetite nas na ...

www.cedem.me

Aktivnosti CEDEM-a

PROJEKAT: Aktivni monitoring ljudskih prava



Projekat Aktivni monitoring ljudskih prava realizuje se uz podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori u trajanju od 18 mjeseci, počevši od februara 2011. godine. Opšti cilj projekta je poboljšanje sposobnosti crnogorskog civilnog društva da utiče na razvoj i implementaciju politika iz oblasti ljudskih prava. Realizacija projekta je otpočela 1. februara 2011. godine.

PROJEKAT: Monitoring pravosudnog sistema



Projekat Monitoring pravosudnog sistema u Crnoj Gori realizuje se uz podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori u trajanju od 18. mjeseci, počevši od februara 2011. Opšti cilj ovog projekta je da podstakne odgovorno, profesionalno, efikasno i transparentno pravosuđe u Crnoj Gori, koje će biti u stanju da odgovori na potrebe građana.

PROJEKAT: PGF Crna Gora

U oktobru 2011, Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) izabran za Nacionalnog partnera Instituta za otvoreno društvo (OSI) iz Budimpešte za implementaciju projekta "PGF Crna Gora". Ovaj projekat se realizuje u u partnerstvu sa organizacijama UNO Libertask i Humanitarac u okviru MtMprograma koji je usmjeren na unaprijeđenje dostupnosti EU fondova romskim organizacijama i poboljšanje inkluzije Roma u crnogorsko društvo.

Projekat "PGF Crna Gora" ima za cilj da ojača kapacitete romskih NVO i pripadnika RAE zajednice za pisanje predloga projekata i upravljanje projektom ciklusom, sa posebnim akcentom na projektima finansiranim od strane Evropske unije. Uključenost predstavnika romske zajednice u svim fazama i aktivnostima projekta predstavlja najveću vrijednost projekta.

Ključne aktivnosti obuhvataju treninge za pisanje predloga projekta i upravljanje projektima finansiranim od strane Evropske unije, za predstavnike romskih NVO, lokalnih samouprava, partnera u socijalnom dijalogu i biznis sektora, uspostavljanje PGF servisa za krajnje korisnike na lokalnom nivou, pružanje savjetodavne podrške u pisanju i implementaciji projekata, formiranje selekcijskog odbora za kontrolu kvaliteta projekata. Posebna komponenta projekta je i javno zastupanje u oblasti nacionalnih i lokalnih strategija koje ima za cilj podstakne participativnost u procesu donošenja odluka koje se tiču RAE populacije i da doprinese da potrebe i problemi ove populacije budu na adekvatan način adresirani kroz javne politike.

Prezentacija

”PREZENTACIJA IZVJEŠTAJA O MONITORINGU LJUDSKIH PRAVA ”

Podgorica, Hotel Crna Gora, 5. oktobar 2011.

Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) u partnerstvu sa AIRE Centrom iz Londona organizovao je prezentaciju prvog polugodišnjeg Izvještaja o monitoringu ljudskih prava u Crnoj Gori.

Izvještaj je pripremljen u okviru projekta Aktivni monitoring ljudskih prava u Crnoj



Gori, koji finansira Evropska Unija, a kojim upravlja Delegacija Evropske Unije u Crnoj Gori. Izvještaj obuhvata rezultate monitoringa iz deset oblasti obuhvaćene Evropskom konvencijom o ljudskim pravima kao i ključne nalaze i preporuke tima za monitoring.

Monitoring se realizovao u periodu od 1. aprila - 30. septembra 2011.

Radionica:

“Zabrana diskriminacije lica sa invaliditetom“

Budva, 06-07. oktobar, 2011.

U organizaciji CEDEM-a, Misije OEBS-a u Crnoj Gori i Ministarstva za ljudska i manjinska prava Crne Gore održana je treća dvodnevna radionica na temu diskriminacije, pod nazivom „Zabrana diskriminacije lica sa invaliditetom“.

Ove radionice imaju za cilj da se na potpuno transparentan način i u skladu sa međunarodnim standardima implementira Zakon o zabrani diskriminacije i da relevantni akteri u Crnoj Gori steknu i unaprijede svoja znanja i razumijevanje antidiskriminacionih standarda, kao i da steknu nove vještine primjenjujući ove standarde u svom radu i životu. Učesnici na radionici su bili predstavnici javne uprave i civilnog sektora u Crnoj Gori.

Predavači na radionici su bili Slobodanka Lazova Zdravkowska, rukovodilac Odjela za zaštitu i zapošljavanje osoba sa invaliditetom u Ministarstvu za rad i socijalnu politiku u Vladi Republike Makedonije i Vladimir Pešić, Pomoćnik ministra rada i socijalne politike u Vladi Republike Srbije.

Okrugli sto:

Zastupanje politika ‘priliva mozgova’ usmjerenih ka reintegraciji visokokvalifikovanih povratnika u zemljama Zapadnog Balkana

Podgorica, 19. oktobar, 2011.

Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM, organizovao je Okrugli sto u okviru regionalnog projekta „Zastupanje politika ‘priliva mozgova’ usmjerenih ka reintegraciji visokvalifikovanih povratnika u zemljama Zapadnog Balkana“.

Okruglom stolu su prisustvovali predstavnici Vlade Crne Gore, Univerziteta Crne Gore, biznis sektora, međunarodnih i nevladinih organizacija. Projekat je podržan od strane Balkanskog fonda za demokratiju (BTD).



Seminar:

Evropska konvencija o ljudskim pravima i Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore

Bečići, 31. oktobar - 1. novembar, 2011.

U organizaciji CEDEM-a i Centra za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije Crne Gore u Bečićima je održan dvodnevni seminar na temu “Evropska konvencija o ljudskim pravima i Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore”. Seminar je organizovan u partnerstvu sa AIRE Centrom iz Londona, a uz podršku njemačke fondacije Konrad Adenauer - Program vladavine prava za Jugoistočnu Evropu i Ministarstva inostranih poslova Velike Britanije.

Pored organizatora, na seminaru su učestvovali predstavnici sudova, tužilaštva,



Uprave policije Crne Gore i advokature, kao i predstavnici organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom ljudskih prava i međunarodni pravni eksperti. Takođe, seminaru su prisustvovali predstavnici tvining projekta podrške implementaciji novog ZKP-a i tvining projekta jačanja kapaciteta Uprave policije Crne Gore. Predavači na seminaru su bili g.Tobi Kadman, advokat i pravni ekspert AIRE Centra, g.Veselin Vučković, zamjenik Vrhovnog državnog tužioca Crne Gore, prof.dr Milan Škuljić, redovni profesor na katedri za krivično pravo Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i autor Komentara novog Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore, kao i g.Radule Kojojić i g.Petar Stojanović, sudije Vrhovnog suda Crne Gore i ko-autori novog ZKP-a.

Pres konferencija:

PREZENTACIJA “MTM PROGRAMA“ I PROJEKTA “PGF CRNA GORA“

Podgorica 7. novembra, 2011.

U organizaciji Centra za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) i Ministarstva za ljudska i manjinska prava Vlade Crne Gore, dana 7. novembra, održana je pres konferencija povodom prezentacije MtM programa u Crnoj Gori, kao i projekata “PGF Crna Gora” koji implementira CEDEM, u partnerstvu sa organizacijama U.N.O. Libertask i Humanitarac, kao i “Jačanje kapaciteta odjeljenja za RAE u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava” - koji implementira Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, uz tehničku podršku U.N.O. LIBERTASK i partnera. Projekti su finansirani od strane Instituta za otvoreno društvo iz Budimpešte, kroz MtM program.



Na pres konferenciji su govorili:

- Marija Vuksanović (CEDEM), koordinatorka PGF projekta;
- Sabahudin Delić, pomoćnik ministra za ljudska i manjinska prava;
- Sokolj Beganaj, savjetnik za pitanja RAE populacije u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava;
- Neđeljka Sindik, predstavnik partnerske organizacije U.N.O. LIBERTASK i savjetnik za kontrolu kvaliteta projekta.

Radionica:

Zabrana diskriminacije po osnovu pola/roda

Pržno, 24 - 25. novembar, 2011.



U organizaciji CEDEM-a, Misije OEBS-a u Crnoj Gori, AIRE Centra iz Londona i Ministarstva za ljudska i manjinska prava Crne Gore održana je četvrta dvodnevna radionica na temu diskriminacije, pod nazivom „Zabrana diskriminacije po osnovu pola/roda“.

Ove radionice imaju za cilj da se u skladu sa međunarodnim standardima implementira Zakon o zabrani diskriminacije i da relevantni akteri u Crnoj Gori steknu i unaprijede svoja znanja i razumijevanje antidiskriminacionih standarda.

Učesnici na radionici su bili predstavnici javne uprave i civilnog sektora u Crnoj Gori. Predavači na radionici su bili Saadiya Chaudary, pravni konsultant, AIRE Centar iz Londona, Biljana Zeković, NVO SOS telefon za djecu i žene žrtve nasilja, Aida Petrović, Crnogorski ženski lobi, Neđeljka Sindik, NVO Libertask i Branka Vlahović, Ministarstva za ljudska i manjinska prava Crne Gore.

Seminar:

Crna Gora u procesu evropskih i evroatlantskih integracija

Pržno, 15-16. mart, 2012.

U organizaciji CEDEM-a i njemačke fondacije Konrad Adenauer, održan seminar na temu: Crna Gora u procesu evropskih i evroatlantskih integracija.

Predavači na skupu su bili: Alberto Cammarata, predstavnik Delegacije Evropske Unije u Crnoj Gori; prof. dr Gordana Đurović, Ekonomski fakultet, Podgorica; Nj.E. Vladimir Gasparič, Ambasador Republike Slovenije u Crnoj Gori i pukovnik, dr. Mehmedin Tahirović, Ministarstvo odbrane Crne Gore.

Učesnici na seminaru su bili studenti Pravnog, Ekonomskog i Fakulteta političkih nauka iz Podgorice i stipendisti fondacije Konrad Adenauer.



Seminar:

Antidiskriminaciono zakonodavstvo i međunarodni i evropski standardi
– uporedno iskustvo

Bečići, 22-23. mart, 2012.



U organizaciji CEDEM-a i njemačke fondacije Konrad Adenauer (Program vladavine prava za Jugoistočnu Evropu) - održan je seminar „Antidiskriminaciono zakonodavstvo i međunarodni i evropski standardi – uporedno iskustvo“. Seminar je organizovan uz podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori, Centra za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije i AIRE Centra iz Londona.

Učesnici seminara su bili predstavnici državnih institucija, međunarodnih i nevladinih organizacija,

sudije, tužioci i advokati.

Seminar je otvorio Rade Bojović, predsjednik UO CEDEM-a, Vesna Medenica, predsjednica Vrhovnog suda Crne Gore, Nj.E. Sarunas Adomavicius, Ambasador OEBS-a u Crnoj Gori, Nj.E. Kate Knight-Sands, Ambasadorica UK u Crnoj Gori, Nj.E. Pius Fischer, Ambasador SR Njemačke u Crnoj Gori, Thorsten Geissler, Direktor Programa vladavine prava za Jugoistočnu Evropu, njemačke fondacije Konrad Adenauer i Biljana Braithwaite iz AIRE Centra, London. Predavači na seminaru su bili Blanka Radošević-Marović, zamjenica ministra za ljudska i manjinska prava, Goran Miletić, Civil Rights Defenders, Beograd, Adam Weiss, AIRE Centre, London, Marijana Laković, zamjenica Zastitnika ljudskih prava u Crnoj Gori, Zoran Pažin, Zastupnik Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava, Milena Čeranić, iz Programa vladavina prava, Misija OEBS-a u Crnoj Gori.

Radionica:

Obuka za pisanje prijedloga projekata finansiranih od Evropske unije

Bečići, 24 - 25. mart, 2012.

U organizaciji CEDEM-a, održana je dvodnevna obuka za pisanje prijedloga projekata finansiranih od Evropske unije. Obuka se realizuje u okviru projekta „PGF Crna Gora“, podržanog od strane Fondacije za otvoreno društvo iz Budimpešte, a u okviru MtM programa (Making the most of EU funds for Roma).

Cilj ovog projekta je da osnaži kapacitete organizacija civilnog društva, koje okupljaju pripadnike romske



populacije u Crnoj Gori i da poveća dostupnost sredstava iz pretpripravnih fondova Evropske unije, za rješavanje problema socijalne inkluzije Roma. Obuka je organizovana za 16 PGF saradnika, izabranih da, zajedno sa CEDEM-om i partnerskim organizacijama U.N.O.Libertask i Humanitarac, doprinesu ostvarenju navedenog cilja.

PRIZNANJE: CEDEM među 20 vodećih Think-tank organizacija iz Centralne i Istočne Evrope

CEDEM je u istraživanju koje je sproveo Program Think-Tank i civilno društvo, Univerziteta Pensilvanija iz SAD-a, rangiran među 20 vodećih Think-Tank organizacija iz Centralne i Istočne Evrope.

Istraživanje pod nazivom «Globalni Think-Tank index» za 2011. godinu, trajalo je osam mjeseci i obuhvatilo 6.545 Think-Tank organizacija, iz 182 zemlje iz cijelog svijeta.

U Istraživanju je učestvovalo više od 1.500 ispitanika iz 120 zemalja. Think-Tank organizacije su nominovane u 30 kategorija, a u kategoriji koja se odnosi na organizacije iz regiona Centralne i Istočne Evrope (537 organizacija), CEDEM se našao na 20 mjestu.

Pozicioniranje među 20 Think-Tank organizacija u regionu Centralne i Istočne Evrope, smatramo međunarodnim priznanjem za 15-godišnji rad na istraživanju i analizi političkih procesa u Crnoj Gori.

Međunarodne aktivnosti predstavnika CEDEM-a

VLADAN SIMONOVIĆ, VARŠAVA, POLJSKA, 25- 27. NOVEMBRA, 2011.

Član Upravnog odbora CEDEM-a, Vladan Simonović, učestvovao na redovnoj godišnjoj skupštini PASOS -a, koja je održana od 25-27 novembra u Varšavi. PASOS (Political Assosiation for Open Society) - predstavlja jedinstvenu mrežu think-tank organizacija iz centralne i istočne Evrope i centralne Azije, kojoj CEDEM, pripada od 2010 godine, u svojstvu punopravnog člana. Na skupštini je bilo govora o daljem unapređenju rada ove asocijacije, razmjenjena su iskustva iz različitih regiona i izabran novi Upravni odbor.

MARIJA VUKSANOVIĆ, MAĐARSKA, SLOVAČKA 27- 30. NOVEMBRA, 2011.

U okviru realizacije MtM programa, predstavnici projektnog tima PGF projekta u Crnoj Gori i predstavnici lokalnih samouprava (Berane, Herceg Novi i Nikšić) učestvovali su u studijskoj posjeti PGF partnerima u Mađarskoj i Slovačkoj, koju je organizovao Institut za otvoreno društvo iz Budimpešte, od 27-30.novembra 2011. Studijska posjeta je organizovana sa ciljem da PGF partnerima i predstavnicima lokalnih samouprava neposredno približi iskustva zemalja članica Evropske unije u rješavanju problema socijalne inkluzije romske populacije, da otvori prostor za potencijalna partnerstva i promoviše primjere dobre prakse u ovoj oblasti. Pored predstavnika iz Crne Gore, u studijskog posjeti su učestvovali i PGF timovi iz Srbije i Makedonije.

Dženita Brčvak, Brisel, 12. decembar 2011.

PASOS (Policy Association for an Open Society) - je u Briselu, 12. decembra 2011. godine, organizovao trening "Understanding and Influencing EU Policymaking". Ovo je prvi trening ove vrste koji organizuje PASOS (Policy Association for an Open Society). Trening se sastojao iz intenzivnih seminara koji su bili posvećeni simulacijama kampanje EU lobiranja i post-simulacione kritike i analize, kao i panel diskusije sa EU stručnjacima iz te oblasti.

Ciljevi obuke su veće razumijevanje EU politika i aktivnije učešće u oblikovanju spoljne politike Evropske unije, od strane civilnog društva iz novih država članica EU i susjeda EU - na istoku (istočni Partneri i centralna Azija) i jugo-istoku (zapadni Balkan).

MARIJA CIMBALJEVIĆ, BEOGRAD, SRBIJA 15. DECEMBAR 2011.

U organizaciji Grupe 484 iz Beograda i Beogradskog fonda za političku izuzetnost, a u okviru projekta „Zagovaranje za politike „priliva mozgova“ sa ciljem reintegracije visokokvalifikovanih povratnika“ - podržan od Balkanskog fonda za demokratiju, u Beogradu je održana regionalna konferencija „Povratak visokokvalifikovanih stručnjaka na Zapadni Balkan - priliv znanja ili ponovni gubitak“. Osnovni cilj konferencije je bio razmjena iskustava između predstavnika državnih organa, civilnog društva, akademske zajednice i visokokvalifikovanih migranata o formulisanju politika privlačenja i povratka visoko kvalifikovanih stručnjaka, u svoje matične zemlje na zapadnom Balkanu. Marija Cimbalević, rukovodilac projekta za Crnu Goru, predstavila izvještaj o situaciji u Crnoj Gori, kada je u pitanju reintegracija visokokvalifikovanih povratnika.

MARIJA VUKSANOVIĆ, DŽENITA BRČVAK, BUDIMPEŠTA, MAĐARSKA 20 - 21. FEBRUARA, 2012.

U okviru realizacije MtM programa, predstavnici projektnog tima PGF projekta u Crnoj Gori prisustvovali su regionalnom sastanku koju je organizovao Institut za otvoreno društvo iz Budimpešte, 20. i 21. februara 2012. godine. Predmet regionalnog sastanaka je bila analiza dosadašnje implementacije PGF projekta, sa ciljem da regionalni partneri razmijene iskustva o realizaciji projektnih aktivnosti, kao i da razmotre moguće pravce nastavka budućeg trogodišnjeg perioda. Pored predstavnika CEDEM-a, sastanku su prisustvovali koordinatori PGF projekata iz zemalja Centralne i Jugoistočne Evrope, kao i predstavnici OSF-a koji rade na MtM programu.

MARIJA VUKSANOVIĆ, BEOGRAD, SRBIJA, 21-23. FEBRUAR, 2012

Projekt Menadžer Centra za demokratiju i ljudska prava (CEDEM-a) Marija Vuksanović, prisustvovala Peer to Peer Exchange konferenciji, koja je okupila više od 80 predstavnika iz više od 60 Think Tank organizacija, PR agencija i donatora - u cilju rješavanja nekih od pitanja koja su relevantna za daljnji rad organizacija civilnog društva, kao i razmatranje prostora za ostvarivanje potencijalnih partnerstava između PR agencija i Think Tank organizacija. Konferencija je organizovana u saradnji između: Think Tank Fund-a iz Budimpešte, Evropskog fonda za Balkan, Fonda za otvoreno društvo Srbija, Balkanskog fonda za demokratiju i fondacije National Endowment for Democracy.

CEDEM - Odjeljenje za empirijska istraživanja

POLICY PAPER, DECEMBAR 2011. GODINE:

Reintegracija visokoškolovanih povratnika u Crnu Goru - izazovi i mogućnosti

U okviru realizacije regionalnog projekta „Zastupanje politika „priliva mozgova“ usmjerenih ka reintegraciji visokoškolovanih povratnika u zemljama Zapadnog Balkana“, projektni tim CEDEM- a je predstavio Policy Paper na temu: “Reintegracija visokoškolovanih povratnika u Crnu Goru - izazovi i mogućnosti”. Projekat je podržan od strane Balkanskog fonda za demokratiju. Ovaj dokument se može pronaći na CEDEM-ovoj web stranici www.cedem.me.

POLICY PAPER, DECEMBAR 2011. GODINE:

NATO I CRNA GORA – JANUAR-DECEMBAR 2011. GODINE

CEDEM je objavio Policy Paper na temu integracija Crne Gore u NATO, za period od januara do decembra 2011. Ovaj dokument se može pronaći na CEDEM-ovoj web stranici www.cedem.me. Projekat finansira Fondacija Otvoreno društvo iz Budimpešte.

POLICY BRIEF, DECEMBAR 2011. GODINE:

NATO I CRNA GORA – JUL-DECEMBAR 2011. GODINE

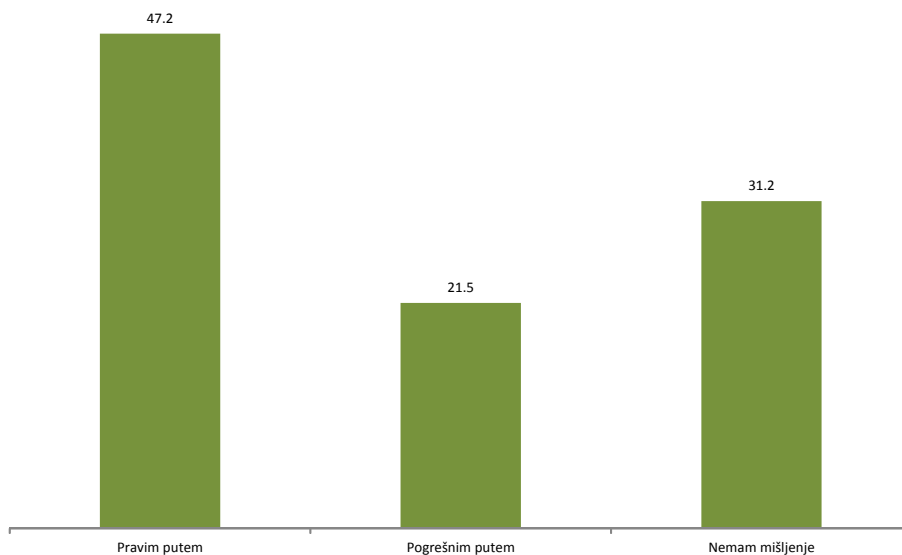
CEDEM je objavio Policy Brief na temu integracija Crne Gore u NATO, za polugodišnji period od jula do decembra 2011. Ovaj dokument se može pronaći na CEDEM-ovoj web stranici www.cedem.me. Projekat finansira Fondacija Otvoreno društvo iz Budimpešte.

Istraživanje: “Političko javno mnjenje” Decembar 2011.

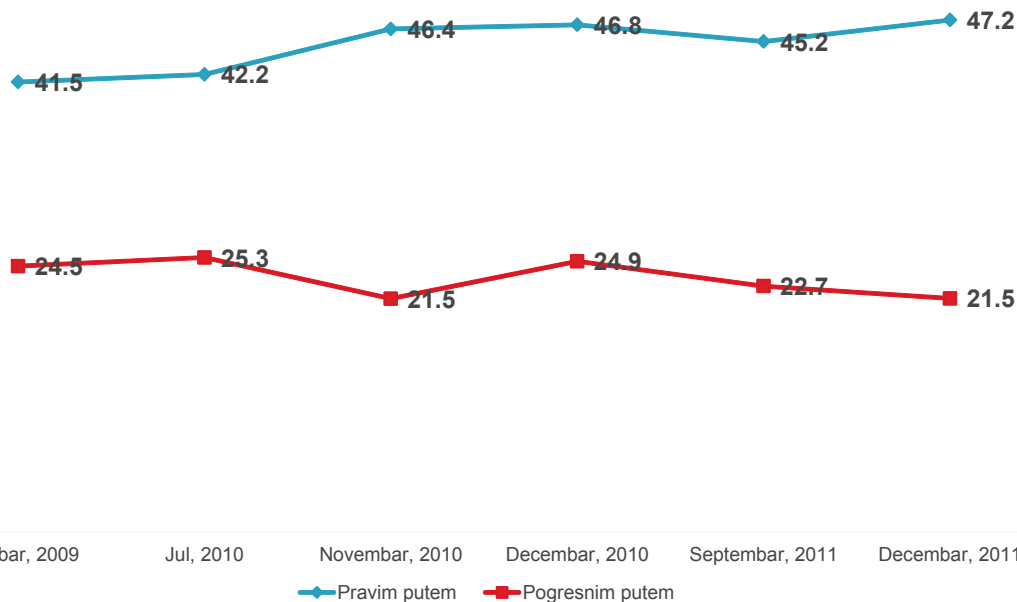
Istraživanje je obavljeno tokom decembra 2011. godine. Ovo istraživanje predstavlja sastavni dio redovnih periodičnih sondaža javnog mnjenja koje sprovodi CEDEM. Pored mjerenja standardnih kriterijuma političkog javnog mnjenja Crne Gore, preko indikatora: povjerenje građana u institucije, Vladu, političke ličnosti, političke partije, medije, EU i NATO; u decembarskom istraživanju se nalazi i set pitanja o stavovima građana prema osnivanju novih političkih partija u Crnoj Gori, jer se u domaćoj javnosti u posljednje vrijeme govorilo o potrebi osnivanja nove političke partije.

Instrument u ovom istraživanju je bio - upitnik koji, najvećim dijelom, korespondira sa prethodnim upitnicima koje je CEDEM koristio za ispitivanje javnog mnjenja ovog tipa. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 1042 ispitanika, kojim je obuhvaćeno šesnaest crnogorskih opština. Uzorak koji je korišćen u ovom istraživanju, predstavlja rezultat standardne procedure uzorkovanja na dvoetapnom stratifikovanom principu, zajedno sa slučajnim izborom ispitanika u okviru finalnih jedinica izbora, tj. mjesnih zajednica. U konačnom ishodu - uzorak je reprezentativan za cjelokupno stanovništvo Crne Gore. Reprezentativnost tog uzorka je korigovana pomoću post-stratifikacijske procedure ponderisanja, a kao princip korekcije korišćeni su podaci sa posljednjeg Popisa u Crnoj Gori, dok su kriterijumi bili: pol/rod, godine starosti i nacionalna pripadnost ispitanika. Standardna statistička greška mjerenja iznosi +/- 3.0%, za pojave sa incidentom 50%, sa intervalom povjerenja 95%. Istraživanje Političko javno mnjenje – septembar 2011. je podržano od Ambasade Sjedinjenih Američkih Država u Podgorici.

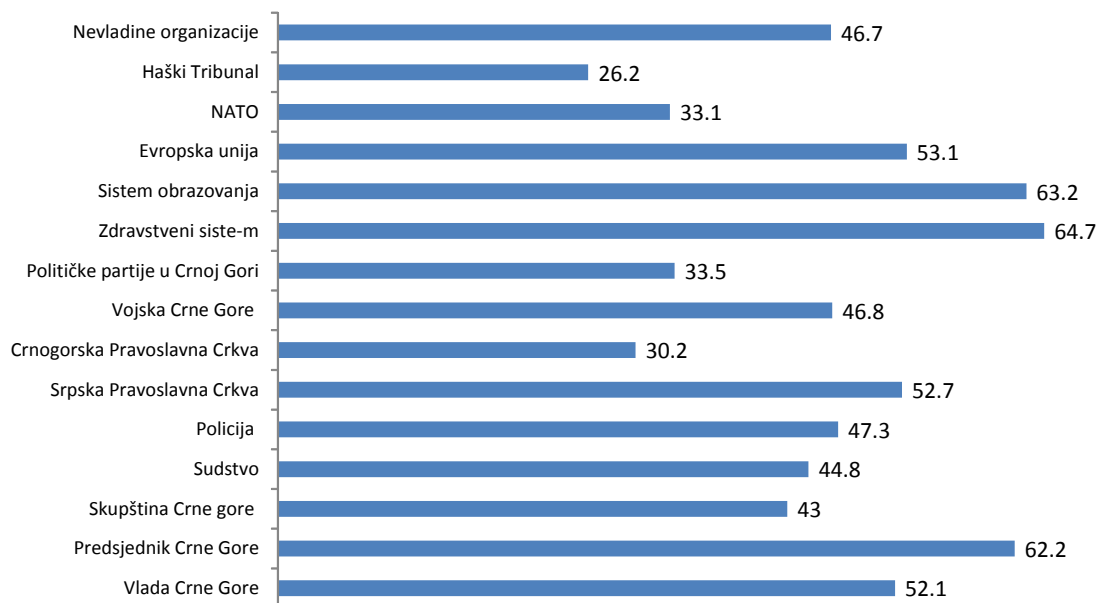
Generalno, da li biste rekli da je Crna Gora krenula - %



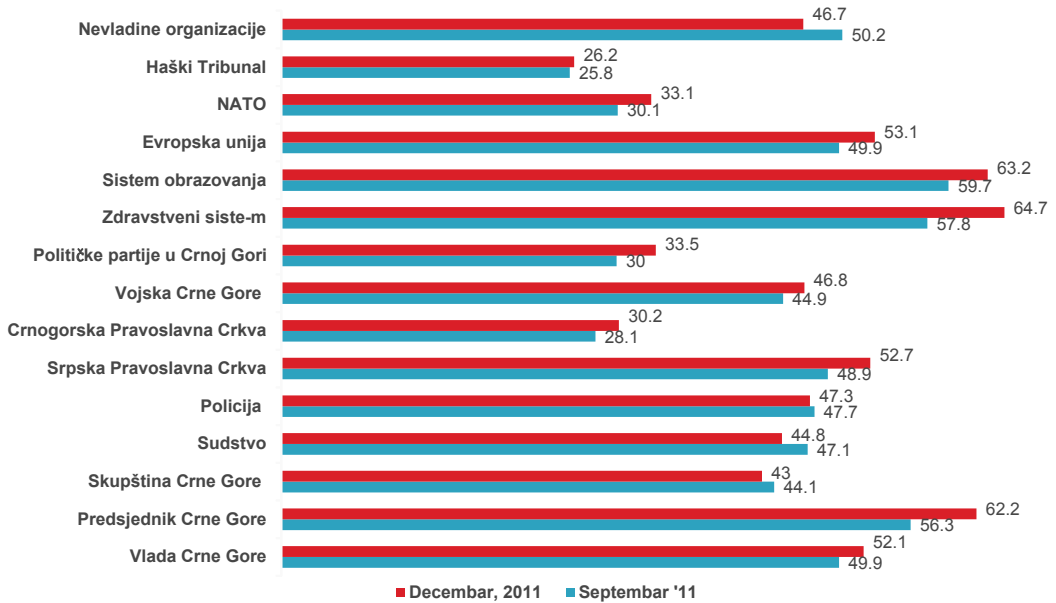
Crna Gora se kreće: Trend - %



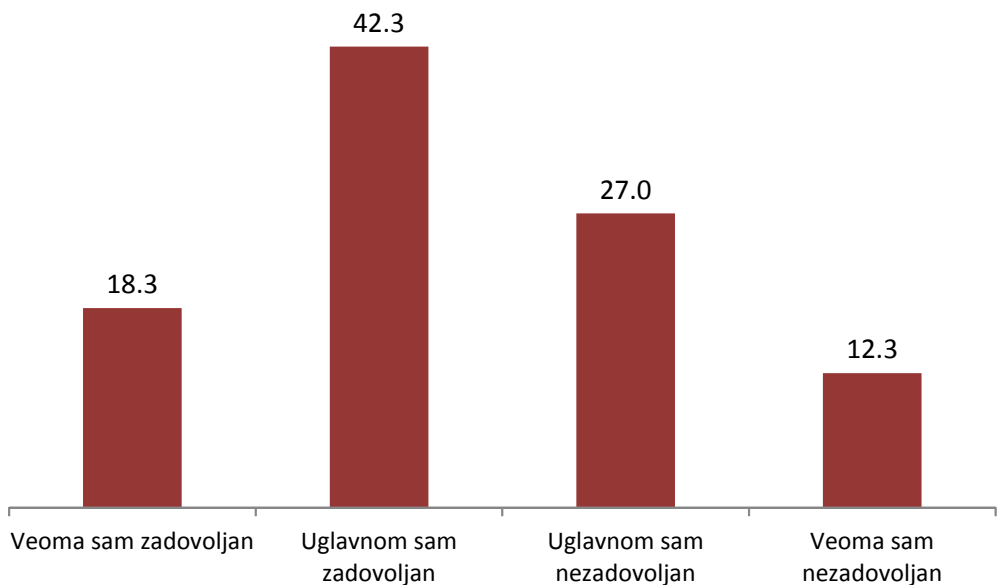
POVJERENJE U INSTITUCIJE - Sum uglavnom i veliko povjerenje %



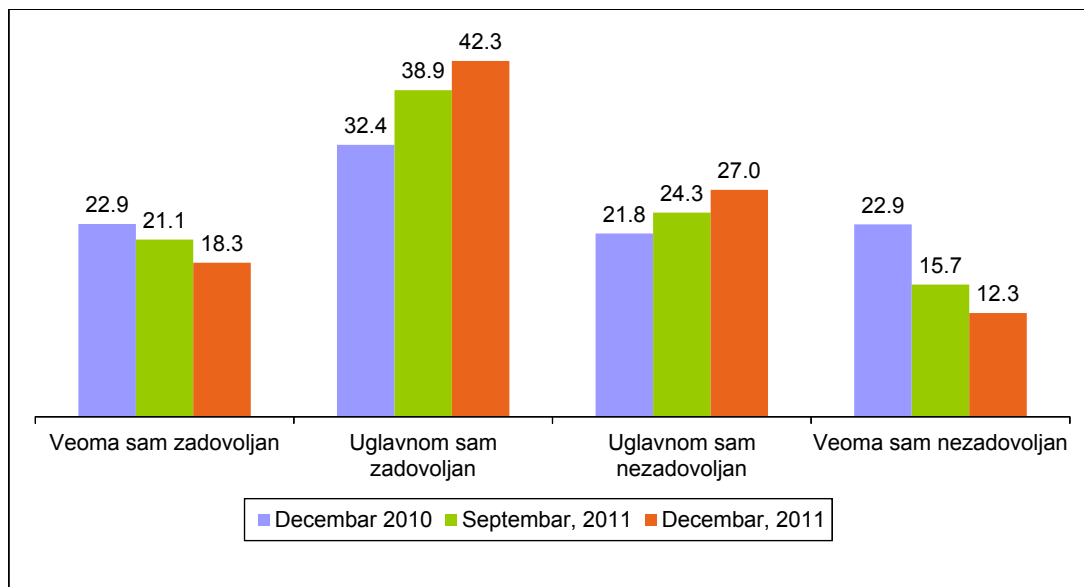
POVJERENJE U INSTITUCIJE - Trend



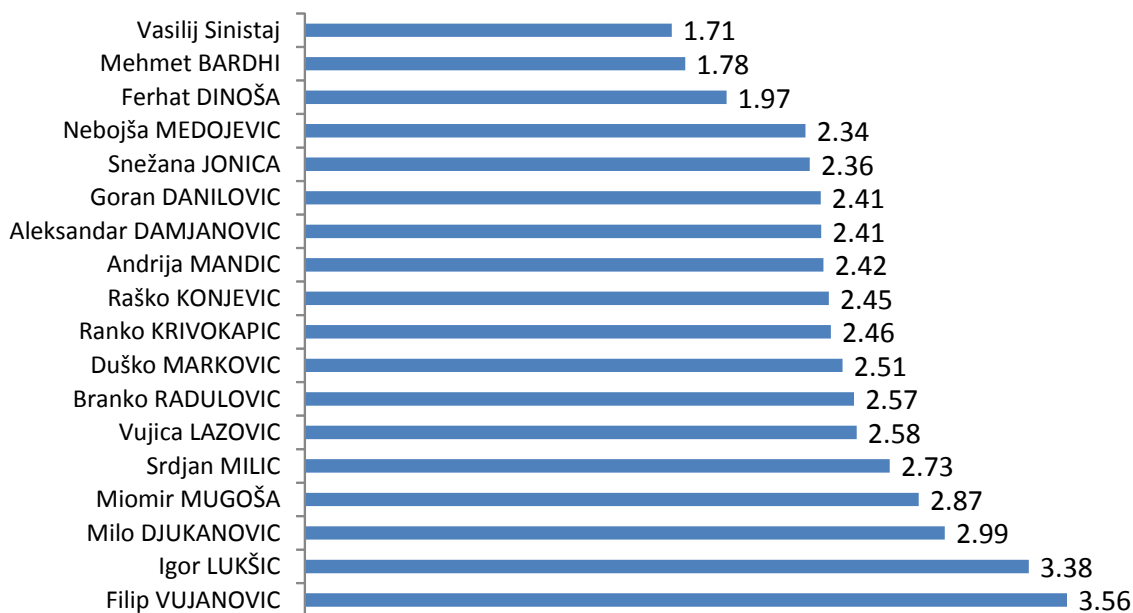
Da li ste zadovoljni dosadašnjim učinkom Vlade Igora Lukšića? - %



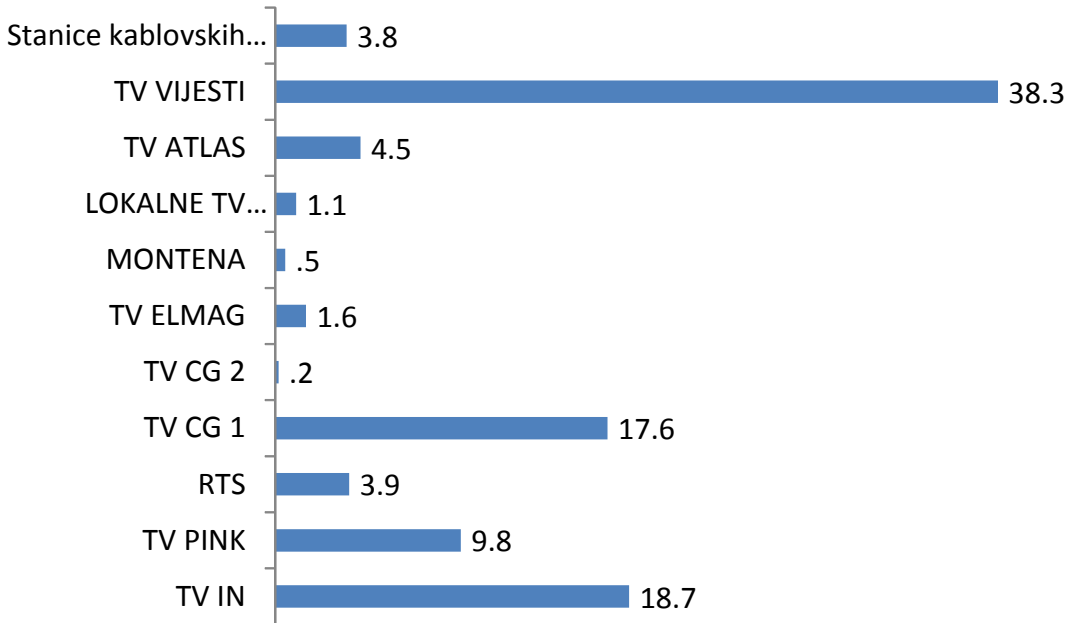
ZADOVOLJSTVO RADOM VLADE: 2009-2010 - %



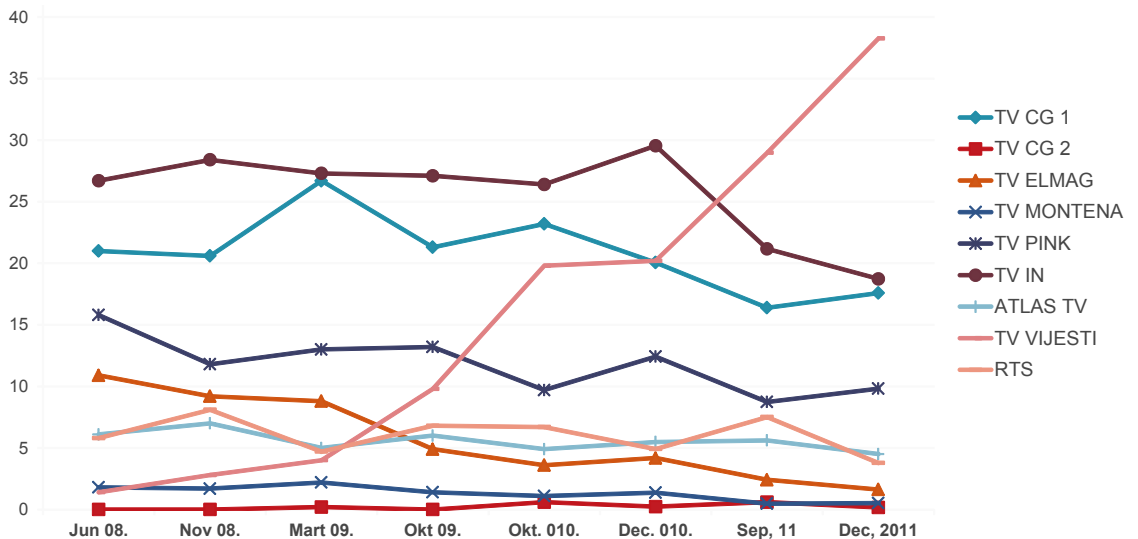
POPULARNOST POLITIČARA



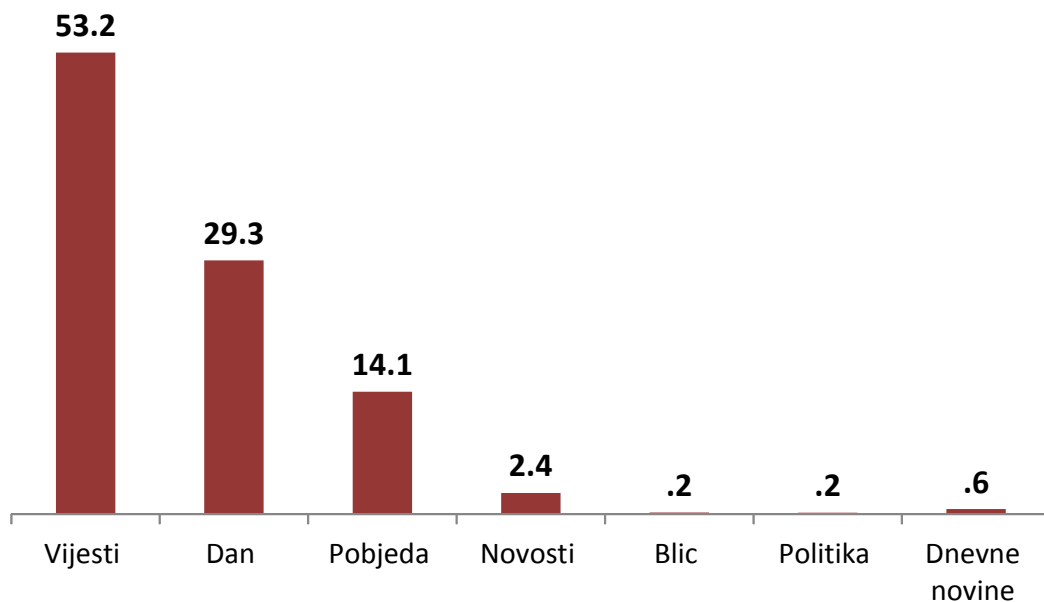
POVJERENJE U TELEVIZIJU - %



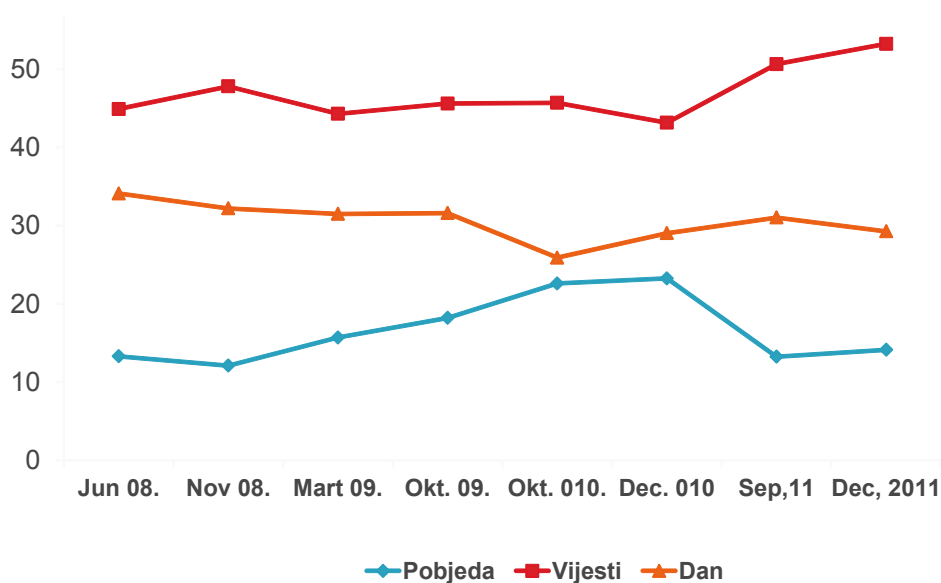
POVJERENJE U TV - TREND



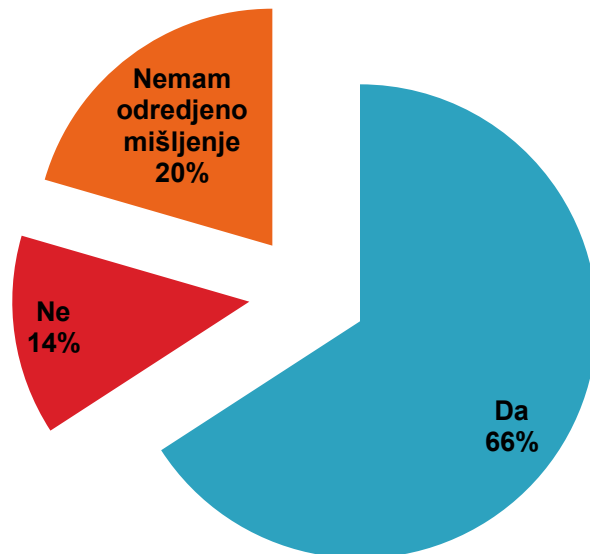
POVJERENJE: DNEVNE NOVINE - %



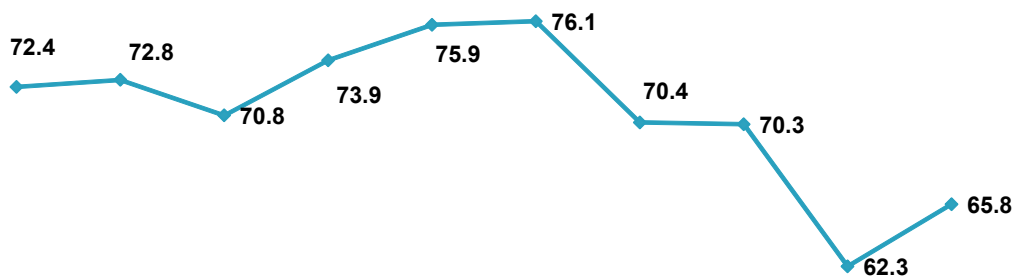
DNEVNE NOVINE: TREND - %



Da li po Vašem mišljenju Crna Gora treba da bude članica Evropske Unije? - %

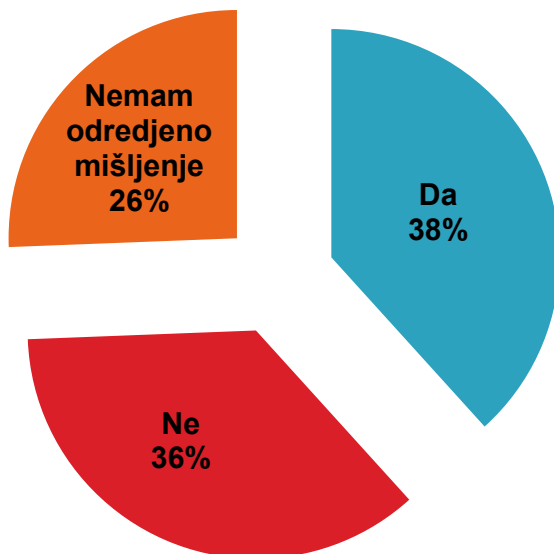


PODRŠKA EU: TREND %

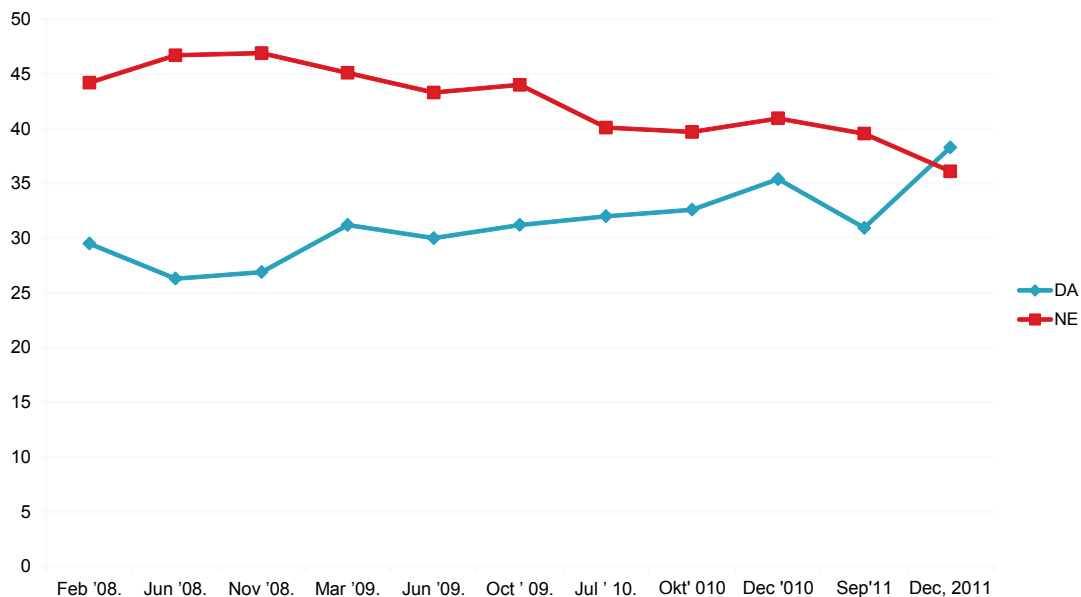


Okt '07. Feb '08. Jun '08. Nov '08. Mart '09. Okt '09. Okt '010. Dec. '010 Sep'11 Dec, 2011

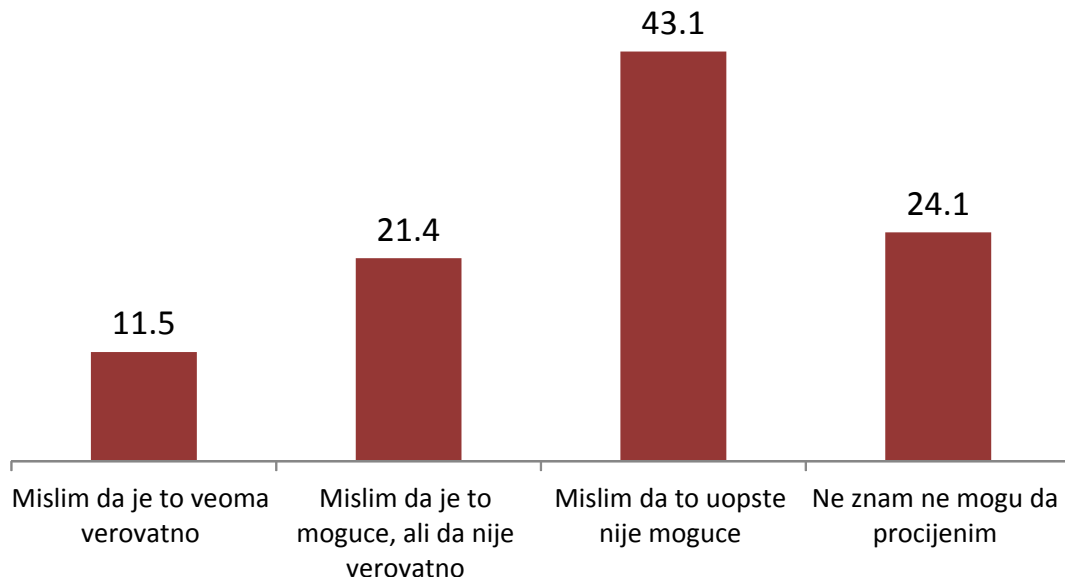
Ukoliko biste sutra glasali o članstvu Crne Gore u NATO, Vaš odgovor bi bio



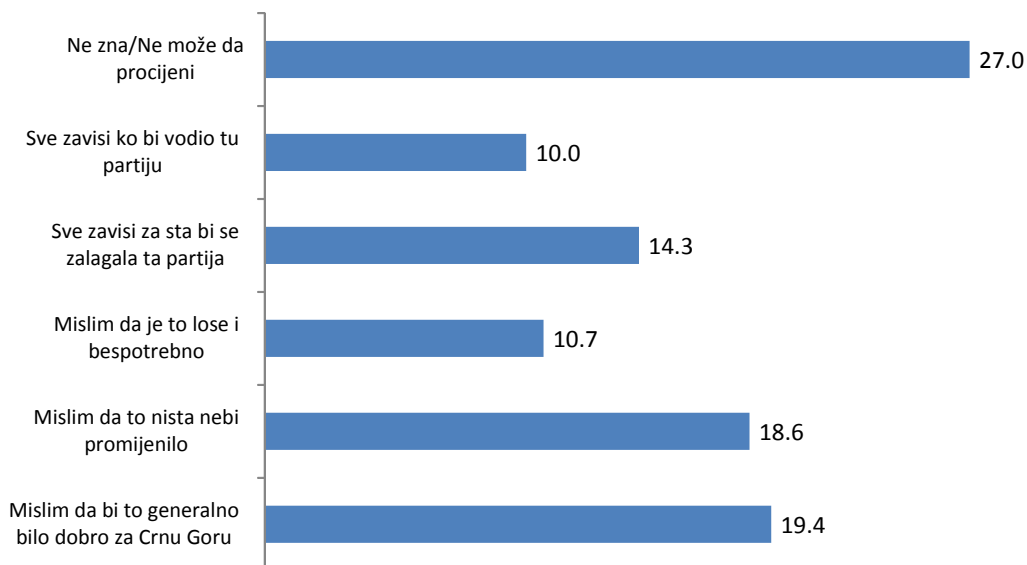
TREND: DA na referendumu ZA i PROTIV NATO - %



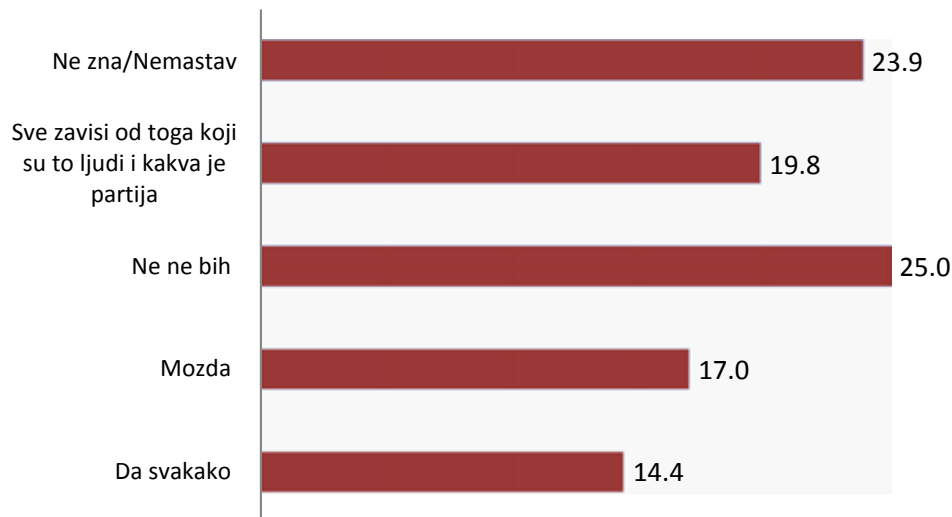
Koliko je, po Vama, vjerovatno da sadašnja opozicija nakon sljedećih izbora preuzme vlast u Crnoj Gori? %



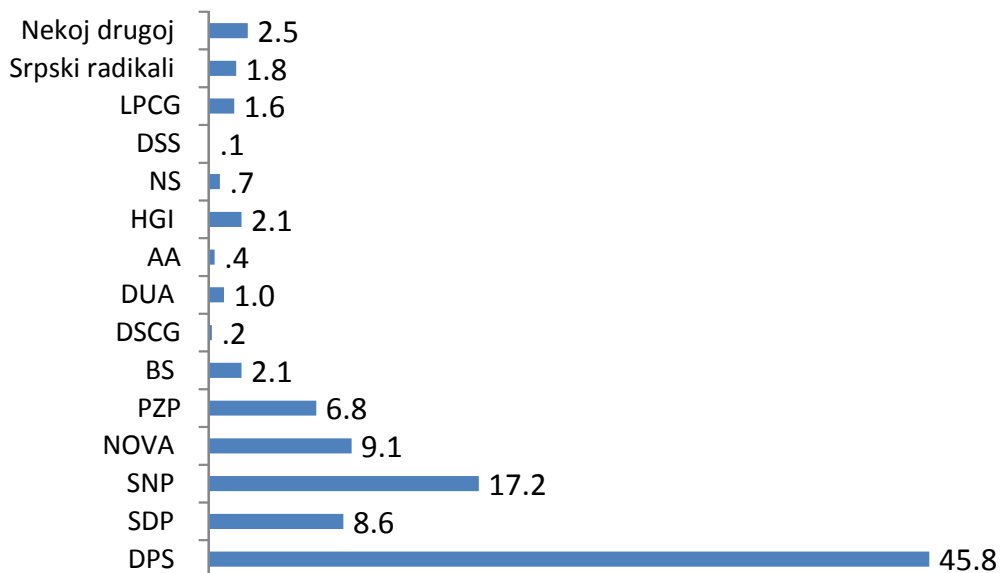
Posljednjih nekoliko nedjelja u javnosti se govori o osnivanju novih partija. Kakav je Vaš stav o tome? %



Da li biste Vi lično podržali osnivanje nove OPOZICIONE partije u Crnoj Gori? %



*REJTING POLITIČKIH PARTIJA
% OPREDJELJENIH GLASAOČA*



Kompletni rezultati istraživanja mogu se pogledati na CEDEM-ovom sajtu:
www.cedem.me

*REJTING POLITIČKIH PARTIJA
% OPREDJELJENIH GLASAČA*

	95CI +/-%	od%	do%
DPS	3,0	42,8	48,8
SDP	1,7	6,9	10,3
SNP	2,3	14,9	19,5
NOVA	1,7	7,3	10,8
PZP	1,5	5,3	8,4

REJTING PARTIJA - TREND %

	nov.'08	okt.'09	jul.'10	okt.10	dec.10	sep.11	dec.11
DPS	48,7	48,7	44,4	48,1	47,9	46,1	45,8
SDP	4,7	4,2	8,8	8,8	8,5	7,9	8,6
SNP	9	18,7	18,6	17,8	19,7	17,9	17,2
NOVA	15	8,3	8,1	9,2	6,1	8,2	9,1
PZP	12,2	5,5	4,9	4,7	6,9	7,7	6,8